

Coğrafi Bir Bakış Açısıyla 2009–2019 Döneminde Türkiye’deki Ölümler

Deaths in Turkey in the Period 2009–2019 from a Geographical Perspective

Hüseyin ŞAHBAZ

Afyonkarahisar İl Millî Eğitim
Müdürlüğü, Afyonkarahisar, Türkiye

ÖZ

2009-2019 döneminde Türkiye nüfusunun ölüm durumunu coğrafi açıdan incelemeyi amaçlayan bu çalışmadan elde edilen bulgular şunlardır: 11 yıllık süreçte 4.370.532 kişinin hayatını kaybettiği ülkede ölümler, en çok kış mevsiminde meydana gelmiştir. Ülkenin yıllık kaba ölüm hızı ortalaması, ‰5,85'tir. Kaba ölüm hızı açısından Türkiye’de ilk sırayı, ‰9,77 oranıyla Kastamonu almıştır. Ülkede kaba ölüm hızının yüksek olduğu illerin tamamında 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça yüksektir. Buna karşın ‰2,93 oranıyla kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il ise Şırnak’tır. Kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu illerde 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça azdır. Ülkedeki ölümlerin %54,81’ini erkekler, %45,19’u da kadınlar oluşturmuştur. Ölenler içinde en büyük pay, %48,09 ile 75 yaş ve üzerinelere aittir.

Anahtar Kelimeler: Ölümler, nüfus özellikleri, Türkiye

ABSTRACT

The findings obtained from this study, which aims to examine the mortality situation of the Turkish population in the period of 2009–2019, are as follows: The rapid migration from rural to urban areas also has a great impact on this. In the country where 4,370,532 people lost their lives in 11 years, deaths occurred mostly in the winter season. The country's average annual crude death rate is 5.85‰. In terms of crude death rate, Kastamonu took the first place in Turkey with a rate of 9.77 per thousand. The ratio of the population aged 65 and over to the total population is quite high in all provinces where the crude death rate is high in the country. On the other hand, the province with the lowest crude death rate in the country with a rate of 2.93‰ is Şırnak. In the provinces where the crude death rate is low in the country, the ratio of the population aged 65 and over to the total population is very low. 54.81% of the deaths in the country were men and 45.19% were women. The largest share among the deceased belongs to those aged 75 and over with 48.09%.

Keywords: Mortality, population characteristics, Turkey

Giriş

Kan dolaşımı ve/veya solunumun tekrar düzelmeyecek şekilde tamamen durması, ölüm olarak nitelenmektedir. Nitekim bunlardan birinin dahi meydana gelmesi durumunda, diğer bütün vücut fonksiyonları durmaktadır (Özen, 2012, s. 71).

Kişilerin ve toplumların; eğitim seviyesine, sağlık koşullarına, yaşam tarzına, kültür ve refah düzeyine bağlı olarak (Pitte, 2004, s. 345) gerçekleşmesinde birtakım farklılıklar görülen ölüm, hemen her bilim dalınca tanımlanmış ve farklı açılardan ele alınıp incelenmiştir (Burcu & Akalın, 2008, s. 31). Nitekim bu bilim dallarından birisi de coğrafyadır. Zira nüfus miktarında; artış ya da azalış yahut belirli bir dengenin sağlanması; doğumlar, ölümler ve göçler olmak üzere üç unsura bağlanılarak teşekkül eder. Bu faktörlerin her birinin ayrı ayrı incelenmesi ise demografinin en önemli konuları arasındadır (Tandoğan, 1998, s. 5). İşte bu çalışmada da Türkiye’deki ölümlerin coğrafi bir bakış açısıyla ele alınması amaçlanmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili istatistiki bilgiler, 2009 yılından itibaren, Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) “Ölüm İstatistikleri” veri tabanında mevcuttur. Bu nedenle çalışma, 2009 yılından başlayarak en son istatistiki verinin bulunduğu 2019 yılını kapsayacak şekilde ele alınmıştır.

Geliş Tarihi/Received: 31.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 05.05.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 05.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:

Hüseyin ŞAHBAZ

E-mail: huseyiniyehesuh@gmail.com

Cite this article as: Şahbaz, H. (2023).

Deaths in Turkey in the period 2009-2019 from a geographical perspective. *Eastern Geographical Review*, 28(49), 63-73.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Kaba ölüm hızı, sınırları belirli herhangi bir alanda belli bir yılda ölen kişi sayısının o yerdeki nüfusa oranı olarak tanımlanmakta ve genellikle 1.000 nüfus başına düşecek şekilde ifade edilmektedir. Yıllara göre Türkiye'nin ölüm sayılarını ve kaba ölüm hızını gösteren tablo ve şekilde (Tablo1 ve Şekil 1) de görüleceği üzere 11 senede ülkede toplam 4.370.532 kişi hayatını kaybetmiştir. Buna göre ülkede yılda ortalama gerçekleşen; ölüm sayısı 397.321, kaba ölüm hızı ise %5,85'tir.

Söz konusu dönem boyunca Türkiye'de kaba ölüm hızının seyirine bakıldığında; 2009 yılında %5,78'le başladığı, 2010 yılında %5,67, 2011 yılında %5,79, 2012 yılında %5,7 olduğu görülmektedir. 2013 ise %5,59 ile belirtilen dönemde ülkenin en düşük kaba ölüm hızının gerçekleştiği yıl olmuştur. Bundan sonra artışa geçen kaba ölüm hızı; 2014 yılında %5,8, 2015 yılında %6,06, 2016 yılındaysa sözü edilen dönem boyunca ülkenin en yüksek kaba ölüm hızı olan %6,06 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında çok az bir gerilemeyle %6,05'e inen kaba ölüm hızı; 2018 yılında %5,95 ve nihayet 2019 yılındaysa %5,98 olarak gerçekleşmiştir. Sonuç olarak kimi yıllar azalsa da genel olarak ülkedeki kaba ölüm hızının, bir artma eğiliminde olduğu görülmektedir.

Ayrıca Covid-19 pandemisi, 2020 yılından başlayarak Türkiye'yi de büyük ölçüde etkisi altına almış ve böylece ülkedeki mevcut ölümlere bir de bu salgın kaynaklı olanlar eklenmiştir. Dahası *doğrudan etkileri yanında Covid-19 pandemisinin nüfus üzerinde dolaylı etkileri de olacaktır* (Erdem, 2020, s. 138).

Öte yandan *Türkiye'nin toplam doğurganlık hızı 2001 yılında 2,38 iken 2020 yılındaysa 1,76'ya kadar gerilemiştir. Bu da ülkedeki doğurganlığın, nüfusun kendini yenileme düzeyi olan, 2,1'in altında kaldığını göstermektedir* (TÜİK, 2021). Dahası herhangi bir tedbir alınmadığı takdirde *2050 yılından sonra ülke nüfusunda azalma olması da beklenmektedir* (Kalkınma Bakanlığı, 2013, s. 54). Dolayısıyla nüfus üzerinde azaltıcı bir etkiye sahip olan ölümlerin Türkiye için önemli bir konu olduğunu ve bu nedenle de onun iyi tahlil edilmesi gerektiğini söylemek mümkündür.

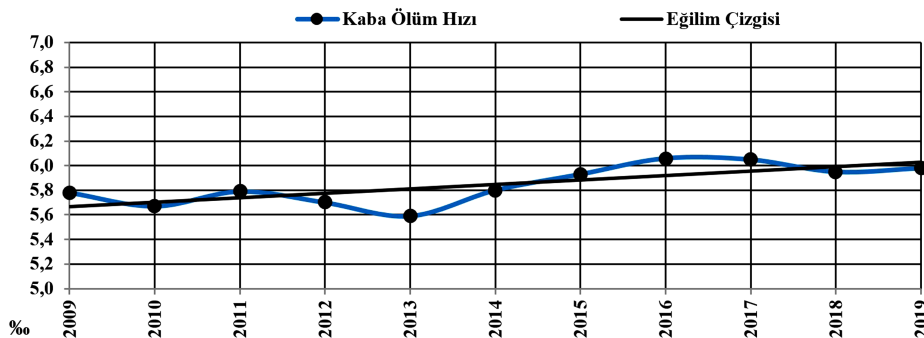
Yöntem

Araştırma konusuyla ilgili yıllık olarak istatistiki bilgiler TÜİK'in "Ölüm İstatistikleri" veri tabanında, 2009 yılından itibaren mevcuttur. Bu nedenle çalışma, 2009 yılından başlayarak en son istatistiki verinin bulunduğu 2019 yılını kapsayacak şekilde ele alınmıştır. Covid-19 pandemisinin Türkiye'yi büyük ölçüde etkisi altına aldığı

Tablo 1.
Yıllara Göre Türkiye'nin Ölüm Sayılarını ve Kaba Ölüm Hızını Gösterir Tablo (2009–2019)

Yıl	Erkek Ölen		Kadın Ölen		Toplam Ölen Sayısı	Kaba Ölüm Hızı (%)
	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si		
2009	203.653	55,09	166.050	44,91	369.703	5,78
2010	200.445	54,70	166.026	45,30	366.471	5,67
2011	206.505	54,90	169.657	45,10	376.162	5,79
2012	207.634	55,15	168.886	44,85	376.520	5,70
2013	205.439	55,07	167.602	44,93	373.041	5,59
2014	213.682	54,64	177.409	45,36	391.091	5,80
2015	222.029	54,75	183.499	45,25	405.528	5,93
2016	231.589	54,75	191.375	45,25	422.964	6,06
2017	233.572	54,74	193.090	45,26	426.662	6,05
2018	232.980	54,63	193.469	45,37	426.449	5,95
2019	238.044	54,60	197.897	45,40	435.941	5,98
Toplam	2.395.572	–	1.974.960	–	4.370.532	–
Ortalama	217.779,3	54,81	179.541,8	45,19	397.321,1	5,85

Kaynak: TÜİK Ölüm İstatistikleri.

Şekil 1.
Yıllara Göre Türkiye'nin Kaba Ölüm Hızını Gösterir Grafik (2009–2019).

2020 ve 2021 yıllarına ilişkin ölüm verileri ise çalışmanın tamamlandığı tarih itibarıyla (Ocak 2023) sözü edilen veri tabanında hâlâ yayımlanmadığı için araştırmaya dâhil edilememiştir.

Çalışmada kullanılan nüfus verileri de yine TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'nden ve Devlet İstatistik Enstitüsü'nce (DİE) yayımlanan 2000 Genel Nüfus Sayımı kitabından alınmıştır. Bu istatistiki veriler kullanılarak araştırmaya ilişkin; tablo, grafik ve dağılım haritaları hazırlanmıştır. Bundan başka çalışma konusuyla ilgili daha önce hazırlanmış çeşitli türdeki kaynaklar da, yapılan literatür taramasıyla, saptanarak temin edilmiştir.

Sonrasında da elde edilen tüm bu materyaller kullanılarak ülkenin belirtilen yıllar arasındaki ölüm durumu; nicel araştırma ve meta-sentez yöntemi ile coğrafya biliminin prensipleri ışığında ele alınmıştır.

Bulgular

Türkiye İllerinin Kaba Ölüm Hızı

2009–2019 döneminde illerin, kaba ölüm hızlarını ortaya koyabilmek için gerekli olan nüfus verileri, TÜİK'in "ADNKS" veri tabanından alınmıştır. Bu veriler kullanılmak suretiyle belirtilen döneme ilişkin illerin 11 yıllık nüfus ortalaması bulunmuştur. Ardından her

ilin ölüm ortalamasını bulabilmek için de TÜİK'in "Ölüm İstatistikleri" veri tabanından bu konuyla ilgili alınan sayılar toplanıp il sayısı olan 11'e bölünmüştür. Bulunan ortalama, aynı dönem için saptanan nüfus ortalamasına bölünüp 1.000'le çarpılmak suretiyle her ilin kaba ölüm hızı hesaplanmıştır. Nihayetinde de bu kaba ölüm hızlarının en fazla olandan en aza doğru sıralandığı Tablo 2 ve bu tabloya bağlı olarak da bir dağılım haritası (Şekil 2) hazırlanmıştır.

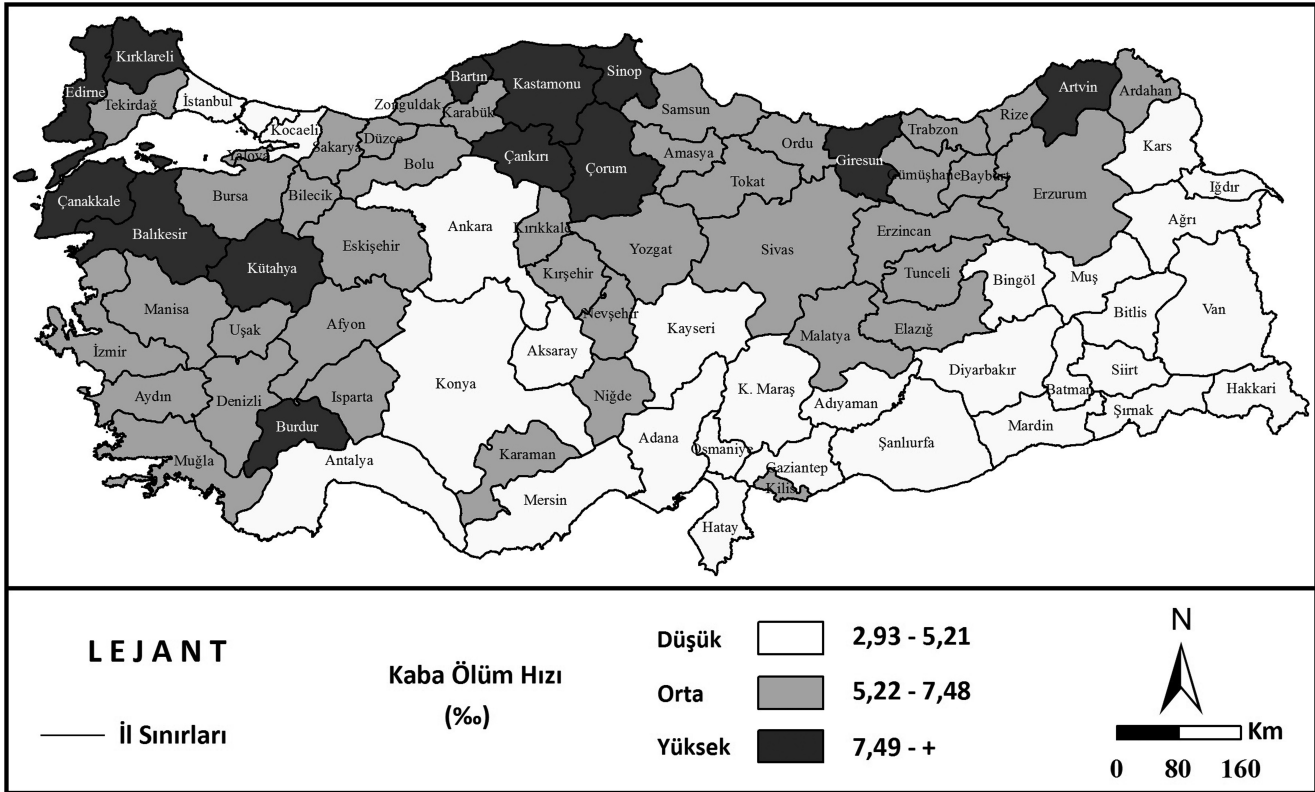
İlgili tablo ve haritaya göre Türkiye'nin illerine bakıldığında, kaba ölüm hızı açısından ilk sırayı, %9,77 oranıyla Kastamonu'nun aldığı görülmektedir. Özellikle ekili-dikili sahaların az olduğu ilin günlük kırsal yerleşmelerinden, her yıl çok sayıda insan geçim darlığı sebebiyle başta İstanbul olmak üzere diğer illere ve hatta ülke dışına göç etmektedir. Öyle ki Kastamonu, ülkenin önemli ölçüde göç veren illerinden birisidir. (Taşlıgil, 2014, s. 223–224). Göçe daha çok genç nüfusun katılması ve geride de yaşlı nüfusun kalması, ilin kaba ölüm hızının yüksek çıkmasına sebep olmaktadır. Nitekim TÜİK'in "ADNKS" veri tabanından yaş gruplarına göre alınan 31 Aralık 2021 tarihli nüfus verilerine göre hazırlanan 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranını gösteren Tablo 3'te de görüleceği üzere Kastamonu, ülkede ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 2.

İllere Göre Kaba Ölüm Hızının 11 Yıllık Ortalamasını Gösterir Tablo (2009–2019)

Ortalama Ölüm %'si	İl Adı	Ortalama Ölüm %'si	İl Adı	Ortalama Ölüm %'si	İl Adı
9,77	Kastamonu	6,55	Eskişehir	5,01	Kars
9,37	Sinop	6,55	Zonguldak	4,92	Kayseri
8,38	Çankırı	6,53	Tunceli	4,88	Mersin
8,27	Balıkesir	6,46	Kırıkkale	4,84	Aksaray
8,26	Çanakkale	6,45	Kırşehir	4,66	Adana
8,20	Edirne	6,43	Nevşehir	4,51	Ankara
8,01	Artvin	6,39	Rize	4,51	Osmaniye
8,01	Kırklareli	6,33	Erzincan	4,45	Hatay
7,85	Bartın	6,19	Yalova	4,35	Kocaeli
7,79	Giresun	6,17	Trabzon	4,26	Bingöl
7,67	Burdur	6,14	Samsun	4,22	Antalya
7,65	Kütahya	6,04	Bayburt	4,22	Kahramanmaraş
7,50	Çorum	5,97	Denizli	4,06	İstanbul
7,48	Amasya	5,97	Gümüşhane	4,01	Adıyaman
7,16	Ardahan	5,94	Düzce	4,00	Iğdır
7,16	Karabük	5,89	İzmir	3,86	Gaziantep
7,08	Tokat	5,87	Karaman	3,79	Muş
7,02	Bolu	5,85	Kilis	3,75	Ağrı
6,94	Bilecik	5,85	Sakarya	3,49	Bitlis
6,84	Uşak	5,59	Niğde	3,43	Siirt
6,83	Aydın	5,51	Muğla	3,33	Mardin
6,79	Yozgat	5,50	Bursa	3,29	Diyarbakır
6,76	Afyonkarahisar	5,44	Tekirdağ	3,29	Şanlıurfa
6,72	Manisa	5,32	Erzurum	3,28	Van
6,71	Isparta	5,28	Elazığ	3,09	Hakkâri
6,63	Sivas	5,28	Malatya	3,02	Batman
6,62	Ordu	5,17	Konya	2,93	Şırnak

Kaynak: TÜİK ADNKS ve Ölüm İstatistikleri.

Şekil 2. İllere Göre Kaba Ölüm Hızının 11 Yıllık Ortalamasını Gösterir Harita (2009–2019).

Bundan başka Bartın, Sinop, Çankırı, Çorum, Giresun, Artvin, Kırklareli, Edirne, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya ve Burdur, ülkede kaba ölüm hızının yüksek olduğu diğer illerdir. Kastamonu'da olduğu gibi 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı açısından ülkeye bakıldığında; Sinop'un 1., Artvin'in 3., Giresun'un 4., Çankırı'nın 5., Balıkesir'in 6., Çorum'un 7., Edirne'nin 9., Çanakkale'nin 10., Burdur'un 11., Bartın'ın 13., Kırklareli'nin 15. ve Kütahya'nın ise 23. sırada yer aldığı görülmektedir.

Buna karşın kaba ölüm hızının düşük olduğu illerse, daha çok ülkenin doğu ve güneydoğusunda yer almaktadır. Zira kaba ölüm hızının düşük olduğu 28 ilin %57,1'ini; Şırnak, Batman, Hakkâri, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Siirt, Bitlis, Ağrı, Muş, Gaziantep, Iğdır, Adıyaman, Bingöl ve Kars illeri oluşturmaktadır. Bundan başka Antalya, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Adana, Mersin, Ankara, Aksaray, Kayseri, Konya, İstanbul ve Kocaeli, kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer yerlerdir.

Sözü edilen illerden %2,93 oranıyla kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il olan Şırnak, aynı zamanda 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranının, ülkede en az (%3,51) olduğu ildir. Kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerde de 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça azdır. Nitekim 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı açısından; Hakkâri'nin 80., Şanlıurfa'nın 79., Van'ın 78., Batman'ın 77., Diyarbakır'ın 76., Ağrı'nın 75., Siirt'in 74., Muş'un 73., Mardin'in 72., Gaziantep'in 71., Bitlis'in 70., Iğdır'ın 69., İstanbul'un 68., Bingöl'ün 67., Kocaeli'nin 66., Hatay'ın 65., Adıyaman'ın 63., Kahramanmaraş'ın 62., Kars'ın 61., Adana'nın 60., Osmaniye'nin 59., Antalya'nın 58., Ankara'nın 56., Kayseri'nin 54., Aksaray'ın 53., Konya'nın ise 51. ve Mersin'in 50. sırada yer alması da bunu doğrulamaktadır. Buraya kadar anlatılanlardan Türkiye illerinde, kaba ölüm hızı ile 65 yaş

ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bundan başka kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu; Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu (GDA) bölgelerinde bulunan iller, aynı zamanda Türkiye'de toplam doğurganlık hızı ortalamasının en yüksek olduğu vilayetler olmasıyla da dikkat çekmektedir. Nitekim toplam doğurganlık hızı açısından bakıldığında 2009-2020 döneminde ülkede; Şanlıurfa'nın 1., Şırnak'ın 2., Ağrı'nın 3., Siirt'in 4., Muş'un 5., Van'ın 6., Bitlis'in 7., Mardin'in 8., Batman'ın 9., Diyarbakır'ın 10., Gaziantep'in 11., Iğdır'ın 12., Hakkâri'nin 14., Adıyaman'ın 15., Kars'ın 16. ve Bingöl'ün 19. sırada (Şahbaz, 2022, s. 27) yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla da bu illerde; doğurganlık hızı ortalamasının yüksek olmasının bir sonucu olarak çocuk/genç nüfus oranının fazla, yaşlı nüfus oranının az olduğunu ve buna bağlı olarak da kaba ölüm hızının düşük çıktığını söylemek mümkündür.

Adı geçen illerde nüfus artışını ve dışarıya göçü hızlandıran, nüfusun yaş yapısını çocuk nüfus lehine değiştiren ve sonuçta da kalkınma hızını yavaşlatan böyle bir durumun ortaya çıkmasında; kadınların eğitimsizliği, tarım dışı istihdama düşük katılım, gelir düzeyinin az (Özgür, 2004, s. 11), ilk evlenme yaşının düşük, erkek çocuk isteğininse fazla olması gibi birtakım sosyal, kültürel ve ekonomik sebeplerin (Başkaya & Özkılıç, 2017, s. 404) etkisi vardır. Bu da adı geçen bölgelerde pastoralizm olarak nitelendirilen geleneksel toplum modelinin (Foucault, 2016, s. 316) hâlâ egemen olarak görüldüğünün bir kanıtıdır.

Cinsiyete Göre Türkiye'deki Ölümler

2009–2019 döneminde Türkiye'de hayatını kaybeden bireylerin cinsiyete göre dağılımına ilişkin istatistikî bilgiler de Tablo 1'de verilmişti. Sözü edilen tablo ve Şekil 3'te de görüleceği üzere Türkiye'de belirtilen dönemde gerçekleşen 4.370.532 ölüm olayının

Tablo 3.

65 Yaş ve Üzerindeki Nüfusun Oranı Açısından Türkiye'nin İllerini Gösterir Tablo (2021)

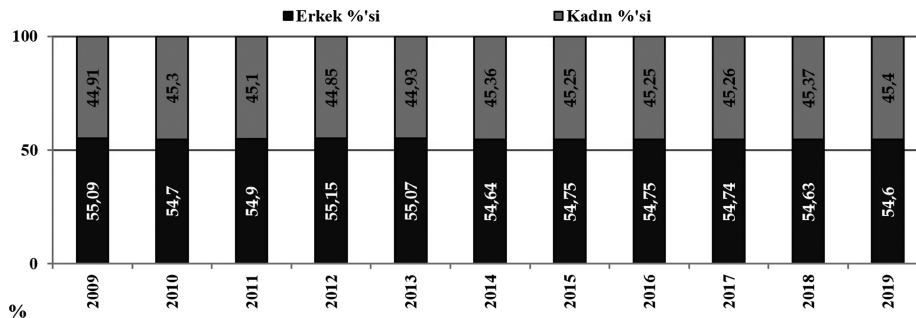
65 Yaş ve Üzerindeki Nüfusun %'si	İl Adı	65 Yaş ve Üzerindeki Nüfusun %'si	İl Adı	65 Yaş ve Üzerindeki Nüfusun %'si	İl Adı
20,14	Sinop	13,41	Trabzon	9,39	Erzurum
19,24	Kastamonu	13,23	Muğla	9,38	Ankara
17,75	Artvin	13,08	Erzincan	9,28	Tekirdağ
17,57	Giresun	13,07	Kırkkale	9,23	Antalya
16,94	Çankırı	13,01	Uşak	9,18	Osmaniye
16,11	Balıkesir	12,86	Kırşehir	9,08	Adana
16,10	Çorum	12,62	Samsun	8,81	Kars
15,88	Tunceli	12,55	Yalova	8,72	Kahramanmaraş
15,78	Edirne	12,26	Nevşehir	8,25	Adıyaman
15,77	Çanakkale	12,22	Eskişehir	8,16	Kilis
15,70	Burdur	12,15	İzmir	7,99	Hatay
15,64	Amasya	12,12	Manisa	7,90	Kocaeli
15,54	Bartın	11,81	Bilecik	7,62	Bingöl
15,45	Ordu	11,74	Afyonkarahisar	7,47	İstanbul
14,95	Kırklareli	11,72	Denizli	7,39	Iğdır
14,89	Tokat	11,71	Bayburt	5,73	Bitlis
14,40	Bolu	11,39	Karaman	5,71	Gaziantep
14,20	Yozgat	10,99	Malatya	5,65	Mardin
14,18	Karabük	10,91	Düzce	5,61	Muş
14,16	Ardahan	10,66	Elazığ	5,30	Siirt
14,15	Aydın	10,63	Niğde	5,21	Ağrı
14,03	Zonguldak	10,41	Sakarya	5,08	Diyarbakır
13,89	Kütahya	10,04	Mersin	4,73	Batman
13,68	Rize	10,01	Konya	4,42	Van
13,65	Isparta	9,87	Bursa	4,05	Şanlıurfa
13,60	Sivas	9,68	Aksaray	3,87	Hakkâri
13,58	Gümüşhane	9,42	Kayseri	3,51	Şırnak

Kaynak: TÜİK ADNKS.

%54,81'ini erkekler, %45,19'u da kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca 11 yıllık sürecin her senesinde hayatını kaybeden erkeklerin oranı, kadınlarınkinden fazladır.

Erkeklerin ölüm oranının yüksek olması ise sadece Türkiye'de değil, dünyanın başka ülkelerinde de görülen bir durumdur. Zira biyolojik, sosyal ve davranışsal faktörler, erkek ve kadınların yaygın ölüm nedenlerinde farklılıklara yol açmaktadır. Nitekim bu farklılıklar

sebebiyle motorlu taşıt kazalarında, akciğer ve sigarayla ilişkili hastalıklarda hayatını kaybedenlerin çoğu erkektir (Wilkins, 1995, s. 33-43). Bundan başka; arama ve sondaj işleri, metalürji sanayii, metal ve metalden mamul eşya sanayii, taş ve toprak sanayii, ağaç ve bunlardan mamul eşya sanayii, yapı işleri, kimya sanayi, nakliye işleri, enerji üretimi, nakli ve dağıtım, tarım ve hayvancılık işleri, ardiye ve antrepoculuk (TC Resmî Gazete, 2013) gibi tehlikeli ve

Şekil 3.

Cinsiyete ve Yıllara Göre Türkiye'deki Ölümlerin Oransal Dağılımını Gösterir Grafik (2009–2019).

Tablo 4.*İllere ve Cinsiyete Göre Kaba Ölüm Hızının 11 Yıllık Ortalamasını Gösterir Tablo (2009–2019)*

İl Adı	Erkek	Kadın	İl Adı	Erkek	Kadın	İl Adı	Erkek	Kadın
Adana	57,05	45,50	Edirne	99,68	80,40	Malatya	63,38	52,78
Adıyaman	47,18	41,09	Elazığ	63,63	52,69	Manisa	80,46	67,34
Afyon.	80,87	67,89	Erzincan	74,53	64,52	Mardin	39,72	33,59
Ağrı	42,36	39,99	Erzurum	62,91	54,06	Mersin	60,22	47,19
Aksaray	58,62	47,89	Eskişehir	78,84	65,32	Muğla	66,90	54,10
Amasya	90,16	74,42	Gaziantep	45,72	39,12	Muş	42,61	40,63
Ankara	53,98	45,35	Giresun	95,27	76,36	Nevşehir	76,04	65,45
Antalya	52,54	40,20	Gümüşhane	71,41	59,82	Niğde	67,66	55,22
Ardahan	86,54	70,36	Hakkâri	33,49	34,49	Ordu	81,65	63,93
Artvin	98,08	78,09	Hatay	53,33	44,61	Osmaniye	54,26	44,92
Aydın	83,71	66,54	Iğdır	46,96	40,96	Rize	77,42	63,23
Balıkesir	100,54	81,31	Isparta	78,58	69,06	Sakarya	70,86	57,79
Bartın	95,42	77,47	İstanbul	48,61	40,77	Samsun	75,23	60,01
Batman	35,55	30,90	İzmir	71,51	58,09	Siirt	39,53	35,88
Bayburt	71,21	61,45	Kahramanmaraş	50,01	42,66	Sinop	115,29	91,02
Bilecik	78,59	73,74	Karabük	85,38	71,96	Sivas	81,04	64,82
Bingöl	49,36	44,30	Karaman	70,15	59,05	Şanlıurfa	38,80	33,46
Bitlis	39,10	37,66	Kars	59,27	50,61	Şırnak	34,11	30,15
Bolu	83,33	71,16	Kastamonu	116,85	98,26	Tekirdağ	65,96	53,44
Burdur	90,38	78,36	Kayseri	58,84	49,31	Tokat	86,48	69,40
Bursa	66,51	54,55	Kırıkkale	77,58	64,64	Trabzon	72,59	63,21
Çanakkale	99,63	81,83	Kırklareli	95,66	80,26	Tunceli	73,43	69,89
Çankırı	101,09	83,21	Kırşehir	77,91	64,10	Uşak	80,79	69,78
Çorum	91,73	73,52	Kilis	68,24	60,37	Van	38,43	33,63
Denizli	71,39	59,99	Kocaeli	52,57	43,03	Yalova	76,62	59,58
Diyarbakır	39,02	33,20	Konya	62,32	51,42	Yozgat	82,53	66,96
Düzce	73,10	57,65	Kütahya	91,00	77,27	Zonguldak	79,39	64,78

Kaynak: TÜİK Ölüm İstatistikleri.

çok tehlikeli sınıftaki işlerde çalışanların çoğunun erkek olması da bunda etkilidir.

2009–2019 döneminde cinsiyete göre kaba ölüm hızının 11 yıllık ortalaması açısından illerin durumunu ortaya koyabilmek için, Tablo 4 ve Şekil 4 hazırlanmıştır. Bunun için de önce, sözü edilen dönemde illerin erkek ve kadın nüfuslarının 11 senelik ortalaması bulunmuştur. Ardından, aynı şekilde her ilin erkek ve kadın ölüm ortalamaları saptanmıştır. Sonrasında da bulunan bu iki ortalama değerden, her ilin cinsiyete göre kaba ölüm hızı hesaplanmıştır.

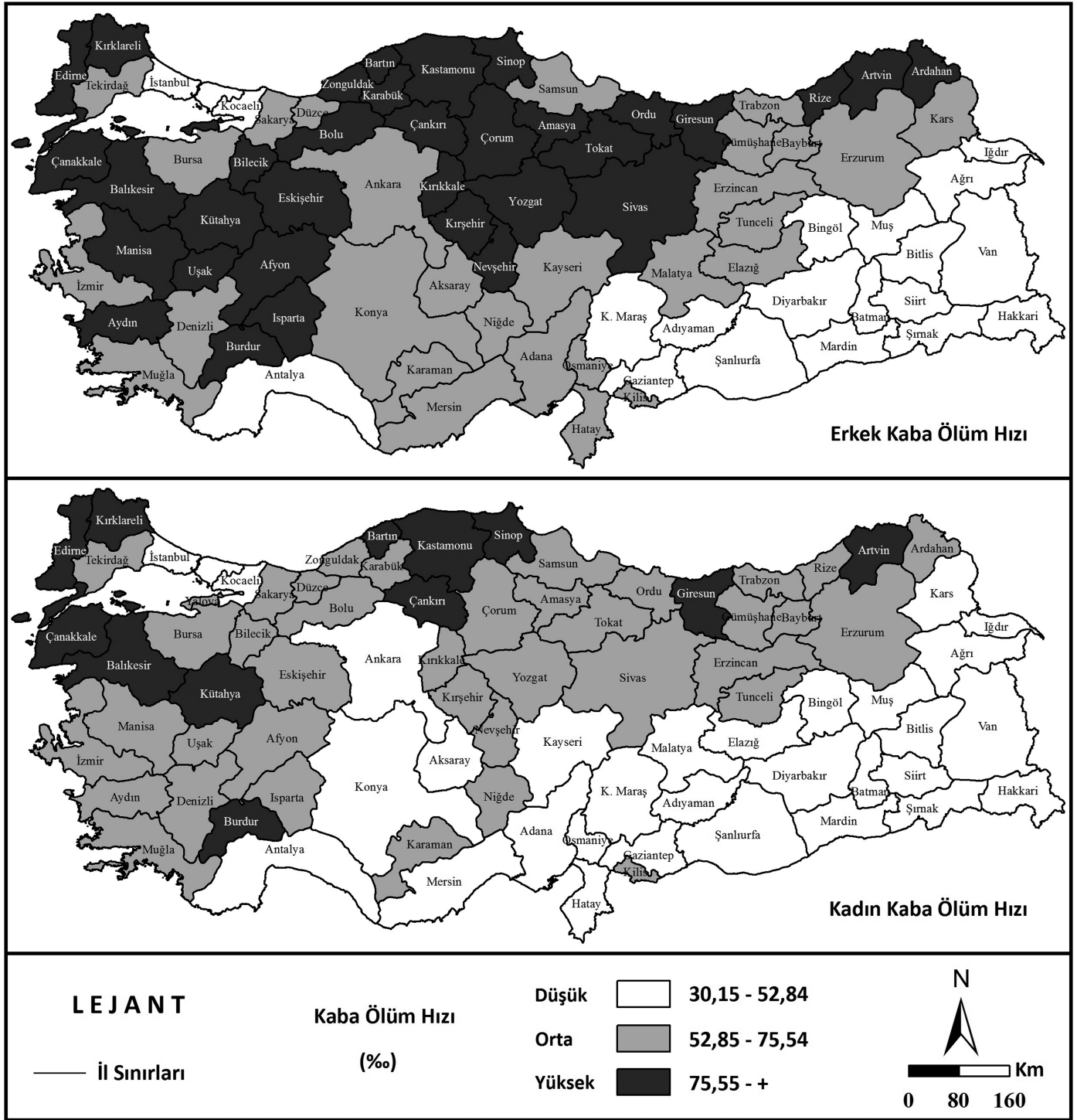
İlgili tablo da görüleceği üzere erkek kaba ölüm hızının ülkede en yüksek olduğu il, %116,85 oranıyla Kastamonu'dur. Bundan başka Sinop, Bartın, Bolu, Zonguldak, Karabük, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Ardahan, Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Bilecik, Balıkesir, Yalova, Eskişehir, Kırşehir, Nevşehir, Kırıkkale, Yozgat, Sivas, Aydın, Kütahya, Afyonkarahisar, Uşak, Manisa, Burdur ve Isparta erkek kaba ölüm hızının ülkede yüksek olduğu diğer illerdir. Şekil 4'te de görüleceği üzere bu iller, daha çok ülkenin kuzeyinde ve batısında yer almaktadır.

Buna karşın erkek kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il, %98,26 oranıyla Hakkâri'dir. Bundan başka Şırnak, Batman, Van,

Şanlıurfa, Diyarbakır, Bitlis, Siirt, Mardin, Ağrı, Muş, Gaziantep, Iğdır, Adıyaman, Bingöl, İstanbul, Kocaeli, Kahramanmaraş ve Antalya, erkek kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerdir. Buna göre erkek kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu illerin büyük bir kısmının Doğu Anadolu ve GDA bölgelerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Sözü edilenlerden başka bir de ülkede erkek kaba ölüm hızının orta seviyede olduğu üçüncü bir il grubu daha vardır. Bu gruptaki illerse erkek kaba ölüm hızının; düşük olduğu ülkenin güneydoğusundan, yüksek olduğu ülkenin kuzey ve batısına doğru geçiş yaptığı bir sahada bulunmaktadır.

Buna karşın kadın kaba ölüm hızının ülkede en yüksek olduğu il, %98,26 oranıyla Kastamonu'dur. Bundan başka Sinop, Bartın, Çankırı, Giresun, Artvin, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Kütahya ve Burdur kadın kaba ölüm hızının ülkede yüksek olduğu diğer illerdir. Konuyla ilgili haritada da görüleceği üzere adı geçen illerin önemli bir kısmı, ülkenin kuzey ve kuzeybatısında bulunmaktadır. Bu vilayetlerdeki kadın kaba ölüm hızının yüksek olması, "Göç veren yerde kadın nüfus fazlası görülür." (Doğanay, 1997, s. 174) ilkesinden hareketle onların genel olarak ülkenin göç veren illeri olabileceği fikrini akla getirmektedir.

Şekil 4. İllere ve Cinsiyete Göre Kaba Ölüm Hızının 11 Yıllık Ortalamasını Gösterir Harita (2009–2019).

Nitekim bu açıdan sözü edilen illere bakıldığında Sinop'un; dağlık ve engebeli yapısı, kalkınmayı güçleştiren kısıtlı ekonomik imkânları, iç ve dış pazarlara erişimi engelleyen zorlu ulaşım şartları gibi sebeplerle ülkenin en fazla göç veren illerinden biri olduğu görülmektedir. İş imkânlarının yetersizliği sebebiyle gençler il dışına göç ettiği için, Sinop genelinde yaşlı nüfus oranı artmıştır (Kaya & Yılmaz, 2017, s. 137). Bartın'da, özellikle kırsal kesiminden, ülkenin büyük şehirlerine göç veren bir ildir (Dinç, 2015, s. 49). Giresun da ülkenin büyük miktarda göç veren illerinden biridir. Öyle ki bu

göçler sebebiyle il nüfusunda belirgin bir kadın fazlalığı ortaya çıkmıştır (Ceylan, 2009, s. 361). Dağlık ve engebeli yapısı sebebiyle Artvin de özellikle 1970'li yıllardan beri göç veren bir ildir. Bunun sonucunda ilde çalışma çağı ve yaşlı nüfus oranlarında yığılmalar meydana gelmiştir (Doğanay & Orhan, 2014, s. 19–20). İş olanaklarının azlığı, buna karşın komşu illerin ekonomisinin hızla gelişmesi, İstanbul metropoliten alanına yalnızca birkaç saatlik uzaklıkta bulunması gibi sebeplerle Kırklareli de 1960'lardan beri, özellikle kırsal kesiminden, göç vermektedir (Odabaşı, 2009, s.

74). Edirne de; sanayileşmiş illere yakınlığı ve onların çekim alanı içinde kalması, sanayileşememiş ve ekonomisinin tarıma dayalı olması ile sınırda bulunması gibi sebepler yüzünden göç veren bir il haline gelmiştir (Yaşar, 2011, s. 195). Kütahya da, 1975-2020 dönemindeki net göç miktarına göre, Ege Bölgesi'nin en fazla göç veren ikinci ilidir. İlin göç verme sebepleri arasında; işsizlik ve ekonomik sorunlar başta gelmektedir (Şahbaz, 2021, s. 235). Genel olarak engebeli bir yüzey şekline sahip olan Burdur da artan nüfusa iş imkânı temin edecek yatırımların oldukça az olması sebebiyle göç veren bir ildir (Yılmaz, 2002, s. 162). Balıkesir de işsizlik başta olmak üzere çeşitli sebeplerle İstanbul, İzmir ve Bursa gibi illere göç vermektedir (GYODER, 2015, s. 22). Son olarak Çankırı da göç veren bir diğer ildir. Zira TÜİK'in 2021 yılı nüfus verilerinden yapılmış olduğumuz hesaplamaya göre bu il nüfusuna kayıtlı olanların %76,84'ü, ülkenin farklı illerinde ikamet etmektedir.

Buna karşın kadın kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il, %30,15 oranıyla Şırnak'tır. Bundan başka Batman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Van, Hakkâri, Siirt, Bitlis, Gaziantep, Ağrı, Antalya, Muş, İstanbul, Iğdır, Adıyaman, Kahramanmaraş, Kocaeli, Bingöl, Hatay, Osmaniye, Ankara, Adana, Mersin, Aksaray, Kayseri, Kars, Konya, Elazığ, Malatya kadın kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerdir.

Sözü edilenlerden başka bir de kadın kaba ölüm hızının ülkede orta seviyede olduğu üçüncü bir il grubu daha vardır. Diğer iki grubun arasında yer alan bu iller; Ankara, Konya, Aksaray ve Kayseri hariç; ülkenin güneybatısından kuzeydoğusuna doğru uzanmaktadır.

Buna göre kadın kaba ölüm hızının 11 yıllık ortalamasını gösteren harita (Şekil 4'ün ikinci haritası) ile bir önceki konuda yer verilen illere göre kaba ölüm hızının 11 yıllık ortalamasını gösterir haritanın (Şekil 2) hemen hemen birbirinin aynı olduğunu söylemek mümkündür. Bu da ülkedeki kaba ölüm hızının dağılışında esas belirleyici olanın, toplam nüfus içinde 65 yaş ve üzerindeki kadınların oranı olduğunu göstermektedir.

Yaş Gruplarına Göre Türkiye'deki Ölümler

2009–2019 döneminde yaş gruplarına göre Türkiye'deki ölümlerin durumunu ortaya koyabilmek için hazırlanan Tablo 5 ve Şekil 5'te de görüleceği üzere sözü edilen dönem boyunca ülkede ölen 4.370.532 kişi içinde en büyük pay, %48,09 ile 75 yaş ve üzerindekiilere aittir. Bunu %11,25 ile 70-74, %9,1 ile de 65-69 yaş grubundakiler takip etmektedir. Bundan daha aşağıdaki yaş gruplarına inildikçe oran, derece derece azalmakta ve nihayet 10-14 yaş

grubuna gelindiğinde %0,44'e kadar düşmektedir. Belirtilen yaş grubundan sonraysa hayatını kaybedenlerin oranı tekrar yükselişe geçerek 5-9 yaş grubunda %0,49'a, 1-4 yaş grubunda %0,83'e ve 0 yaş grubundaysa %3,49'a kadar çıkmaktadır.

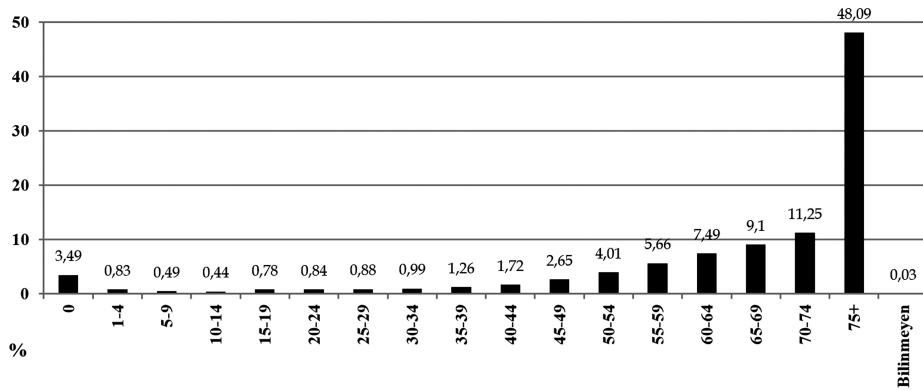
Ayrıca ölenlerin yaş grupları, geniş aralıklı gruplandırma açısından da ele alınabilir. Bu konuda genellikle; 0–14, 15–64 ve 65+ şeklindeki gruplandırma tercih edilmektedir. Bunlardan 15–64 yaşları arasındaki nüfus, aktif veya çalışabilir nüfus; diğerleri ise pasif ya da bağımlı nüfus olarak kabul edilmektedir (Tümerkin & Özgüç, 1997, s. 256–257). Bundan başka 0–14 ilâ 15–64 yaş grubundakilerin ölüm oranlarının, ülkelerin gelişmişlikleri hakkında fikir veren demografik göstergeler olduğunu da söylemek mümkündür. Zira gerek 15–60 yaş arası yetişkin nüfus (Kılavuz, 2010, s. 184) ve gerekse çocuk ölümleri, en fazla gelir seviyesi düşük olan ülkelerde görülmektedir (Houweling & Kunst, 2010, s. 7).

Bu bakış açısıyla Türkiye'deki ölümlere bakıldığında hayatını kaybedenlerin; %26,28'inin 15-64 yaş aralığındaki aktif nüfustan, %5,25'inin 0–14 yaş aralığındakilerden ve %68,44'ünün de 65 yaş ve üzerindekiilerden oluştuğu görülmektedir.

Aylara ve Mevsimlere Göre Türkiye'deki Ölümler

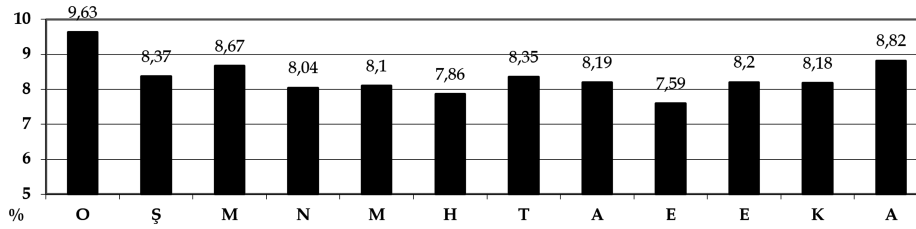
Türkiye'de 2009-2019 döneminde hayatını kaybeden bireylerin aylara göre durumunu ortaya koyabilmek için hazırlanan Tablo 6 ve Şekil 6'ya göre ölümler en çok; ocak (%9,63), aralık (%8,82), mart (%8,67) ve şubat (%8,37) meydana gelmiştir. Bunların hepsinin ülkede kış şartlarının etkili olduğu aylar olması dikkat çekmektedir. Gerçekten de hayatını kaybedenlerin mevsimlere göre dağılışı bakıldığında ölüm oranlarının, ilkbahar, yaz ve sonbaharda hemen hemen aynı olduğu, kıştaysa belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir.

Yapılan çalışmalar; kalp, serebrovasküler, pnömoni, influenza ve KOAH gibi hastalıklar sebebiyle dünyanın farklı yerlerinde de ölümlerin kış aylarında arttığını göstermiştir. Pek çok insan için düzenli ya da yeterli fiziksel aktivitenin olmadığı bir mevsim olan kışta inme ve miyokard enfarktüsü gibi kronik hastalıklar sebebiyle ölümler artmaktadır. Bu mevsimdeki düşük nem, özellikle influenza gibi enfeksiyon ajanlarının bulaşını artırarak ölümlere sebep olabilmektedir. Ayrıca toksik gaz veya artan hava kirliliğine maruz kalma gibi sebeplerle de bu mevsimde kardiyopulmoner hastalıklarda ve ölümlerde artışlar görülmektedir. Dahası yaşam alanlarını ısıtamama ve kışlık kıyafetlere sahip olmama gibi sosyoekonomik problemler ile kasıtsız yaralamalardaki artışlar yüzünden de bu

Şekil 5.

Yaş Gruplarına Göre Türkiye'deki Ölümlerin Oransal Dağılışını Gösterir Grafik (2009–2019).

Şekil 6.

Aylara Göre Türkiye'deki Ölümün Oransal Dağılımını Gösterir Grafik (2009–2019).

mevsimde ölümler artmaktadır (Babayiğit, 2009, s. 179). Nitekim yoğun sisli hava, kar ve yağmurlu yağışları ve buzlanma gibi sebeplerle kış aylarında yaşanan ölümlü trafik kazalarını kasıtsız yaralamalara (Uyurca & Atılğan, 2016, s. 124–125) örnek olarak göstermek mümkündür. Ayrıca yapılan araştırmalar, Türkiye'de evsiz insan ölümlerinin büyük bir kısmının da kış ve sonbahar mevsiminde meydana geldiğini göstermiştir (Yağan ve ark., 2018, s. 154).

Sonuç ve Öneriler

2009-2019 döneminde Türkiye nüfusunun ölüm durumunu coğrafi açıdan incelemeyi amaçlayan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ve bunlara ilişkin öneriler şunlardır:

11 yıllık süreç boyunca toplam 4.370.532 kişinin hayatını kaybettiği ülkede yıllık ortalama gerçekleşen ölüm sayısı, 397.321'dir. Ülkenin yıllık kaba ölüm hızı ortalaması ise %5,85'tir. Kimi yıllar azalsa da genel olarak ülkedeki kaba ölüm hızı, bir artma eğilimindedir.

Kaba ölüm hızı açısından ülkede ilk sırayı, %9,77 oranıyla Kastamonu almaktadır. Göçe daha çok genç nüfusun katılması ve

geride de yaşlı nüfusun kalması, bu ilin kaba ölüm hızının yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Bundan başka Bartın, Sinop, Çankırı, Çorum, Giresun, Artvin, Kırklareli, Edirne, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya ve Burdur ülkede kaba ölüm hızının yüksek olduğu diğer illerdir. Bu illerin tamamında 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça yüksektir.

Buna karşın kaba ölüm hızının düşük olduğu illerse, daha çok ülkenin doğu ve güneydoğusunda bulunmaktadır. Zira kaba ölüm hızının düşük olduğu 28 ilin %57,1'ini; Şırnak, Batman, Hakkâri, Van, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Siirt, Bitlis, Ağrı, Muş, Gaziantep, Iğdır, Adıyaman, Bingöl ve Kars illeri oluşturmaktadır. Bundan başka Antalya, Kahramanmaraş, Hatay, Osmaniye, Adana, Mersin, Ankara, Aksaray, Kayseri, Konya, İstanbul ve Kocaeli, kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerdir.

Sözü edilen illerden %2,93 oranıyla kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu vilayet olan Şırnak, aynı zamanda 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranının, ülkede en az (%3,51) olduğu ildir. Kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerde de 65 yaş ve üzerindeki nüfusun toplam nüfusa oranı oldukça azdır. Buradan

Tablo 5.

Yaş Gruplarına Göre Türkiye'deki Ölümün Dağılımını Gösterir Tablo (2009–2019)

Dar Aralıklı Gruplandırma			Geniş Aralıklı Gruplandırma		
Yaş Grubu	Toplam Ölen		Toplam Ölen		Yaş Grubu
	Sayısı	%'si	Sayısı	%'si	
O	152.348	3,49	229.625	5,25	0–14
1-4	36.461	0,83			
5-9	21.537	0,49			
10-14	19.279	0,44			
15-19	34.179	0,78	1.148.544	26,28	15–64
20-24	36.794	0,84			
25-29	38.612	0,88			
30-34	43.242	0,99			
35-39	55.184	1,26			
40-44	75.254	1,72			
45-49	115.565	2,65			
50-54	175.189	4,01			
55-59	247.073	5,66			
60-64	327.452	7,49			
65-69	397.906	9,10	2.991.258	68,44	65+
70-74	491.688	11,25			
75+	2.101.664	48,09			
Bilinmeyen	1.105	0,03	1.105	0,03	Bilinmeyen

Kaynak: TÜİK Ölüm İstatistikleri.

Tablo 6.

Aylara ve Mevsimlere Göre Türkiye'deki Ölümlerin Dağılımını Gösterir Tablo (2009–2019)

Ay	A	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K
Ölen Sayısı	385.298	420.947	365.719	378.936	351.411	354.186	343.355	364.827	358.116	331.815	358.254	357.668
%si	8,82	9,63	8,37	8,67	8,04	8,10	7,86	8,35	8,19	7,59	8,20	8,18
Mevsim %'si	26,82		24,81			24,40			23,97			
Mevsim	Kış		İlkbahar			Yaz			Sonbahar			

Kaynak: TÜİK Ölüm İstatistikleri.

hareketle Türkiye illerinde 65 yaş ve üzerindeki toplam nüfusa oranı ile kaba ölüm hızı arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucu çıkarılabilir.

Bundan başka kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu; Doğu Anadolu ve GDA bölgelerinde bulunan iller, aynı zamanda Türkiye'de toplam doğurganlık hızı ortalamasının en yüksek olduğu vilayetler olmasıyla da dikkat çekmektedir. Dolayısıyla da bu illerde; doğurganlık hızı ortalamasının yüksek olmasının bir sonucu olarak çocuk/genç nüfus oranının fazla, yaşlı nüfus oranının az olduğunu ve buna bağlı olarak da kaba ölüm hızının düşük çıktığını söylemek mümkündür.

Belirtilen dönemde ülkede gerçekleşen ölümlerin %54,81'ini erkekler, %45,19'unu da kadınlar oluşturmuştur. Erkeklerin ölüm oranının yüksek çıkmasında; *biyolojik, sosyal ve davranışsal faktörlerin* (Wilkins, 1995, ss. 33–43) yanı sıra tehlikeli ve çok tehlikeli sınıftaki pek çok işte onların çalışması etkilidir.

Cinsiyete göre kaba ölüm hızının 11 yıllık ortalaması açısından Türkiye'ye bakıldığında, erkek kaba ölüm hızının ülkede en yüksek olduğu ilin, %116,85 oranıyla Kastamonu olduğu görülmektedir. Bundan başka Sinop, Bartın, Bolu, Zonguldak, Karabük, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Ardahan, Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Bilecik, Balıkesir, Yalova, Eskişehir, Kırşehir, Nevşehir, Kırıkkale, Yozgat, Sivas, Aydın, Kütahya, Afyonkarahisar, Uşak, Manisa, Burdur ve Isparta erkek kaba ölüm hızının yüksek olduğu diğer illerdir. Bu iller, daha çok ülkenin kuzeyinde ve batısında yer almaktadır.

Buna karşın erkek kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il, %98,26 oranıyla Hakkâri'dir. Bundan başka Şırnak, Batman, Van, Şanlıurfa, Diyarbakır, Bitlis, Siirt, Mardin, Ağrı, Muş, Gaziantep, Iğdır, Adıyaman, Bingöl, İstanbul, Kocaeli, Kahramanmaraş ve Antalya, erkek kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerdir. Buna göre erkek kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu illerin büyük bir kısmının Doğu ve GDA Bölgesi'nde yer aldığı anlaşılmaktadır.

Kadın kaba ölüm hızının ülkede yüksek olduğu illere bakıldığında, %98,26 oranıyla, Kastamonu'nun burada da ilk sırada bulunduğu görülmektedir. Bundan başka Sinop, Bartın, Çankırı, Giresun, Artvin, Kırklareli, Edirne, Çanakkale, Balıkesir, Kütahya ve Burdur kadın kaba ölüm hızının ülkede yüksek olduğu diğer illerdir. Adı geçen illerin önemli bir kısmı, ülkenin kuzey ve kuzeybatısında bulunmaktadır. Bu vilayetlerdeki kadın kaba ölüm hızının yüksek olması, genel olarak onların göç veren iller olduğunu da göstermektedir.

Bu illerden yapılan göçlerin başlıca sebebi ise ekonomik gelişmenin özellikle ülkenin batı bölgelerinde ve birkaç metropolde yoğunlaşmasıdır. Bu durum göç veren illerde; emeğin ve sermayenin azalmasına, sanayi üretiminin düşmesine ve yoksulluğun artmasına sebep olmaktadır. Ekonomik gelişmenin "büyük ölçüde sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmelere bağlı olduğu

gerçeğinden (Günaydın, 2013, s. 98) hareketle adı geçen illere de bu alanlarda yatırımlar yapılması, hem göç alan ve hem de göç veren yerlerdeki sosyoekonomik pek çok sorunun çözümüne katkı sağlayabilir.

Dahası alınacak böyle bir önlem sadece bu illerden göçü önlemekle kalmayacak, aynı zamanda verilen göçler sebebiyle 65 yaş ve üzerindeki kadınların oranının oldukça yüksek olduğu bu vilayetlerdeki yaşlı nüfusun *yalnız yaşamanın getirdiği; güvensizlik, korku, depresyon, yakın ilişki özlemi ve gelecek kaygısı gibi birtakım olumsuzluklarla* (İçli, 2002, s. 261) mücadele edip nihayetinde çocuk ve torunlarından uzak bir şekilde hayata gözlerini yummalarını da önleyecektir.

Buna karşın kadın kaba ölüm hızının ülkede en düşük olduğu il ise %30,15 oranıyla Şırnak'tır. Bundan başka Batman, Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Van, Hakkâri, Siirt, Bitlis, Gaziantep, Ağrı, Antalya, Muş, İstanbul, Iğdır, Adıyaman, Kahramanmaraş, Kocaeli, Bingöl, Hatay, Osmaniye, Ankara, Adana, Mersin, Aksaray, Kayseri, Kars, Konya, Elazığ, Malatya kadın kaba ölüm hızının ülkede düşük olduğu diğer illerdir.

Yaş gruplarına göre ülkedeki ölümlere bakıldığında en büyük payın, %48,09 ile 75 yaş ve üzerindekiyle ait olduğu görülmektedir. Bunu %11,25 ile 70–74, %9,1 ile de 65–69 yaş grubundakiler takip etmektedir. Bundan başka ölenlerin yaşlarına geniş aralıklı gruplandırma açısından bakıldığında hayatını kaybedenlerin; %5,25'inin yaşları 0–14 arasında olanlardan ve %68,44'ünün de 65 yaş ve üzerindekiyle oluştuğu görülmektedir. Buna göre ölenlerin %73,69'u pasif, %26,28'i ise aktif nüfustan oluşmaktadır.

Türkiye'de belirtilen dönemde gerçekleşen ölümlerin en çok hangi aylarda meydana geldiğine bakıldığında sırasıyla bunların; %9,63'ünün ocak, %8,82'sinin aralık, %8,67'sinin mart ve %8,37'sinin de şubatta olduğu görülmektedir. Bunların hepsinin ülkede kış şartlarının etkili olduğu aylar olması dikkat çekmektedir. *Yapılan çalışmalar; pek çok insan için düzenli ya da yeterli fiziksel aktivitenin olmadığı bu mevsimde ölümlerin arttığını göstermiştir. Dahası yaşam alanlarını ısıtamama ve kışlık kıyafetlere sahip olmama gibi sosyoekonomik problemler yüzünden de bu mevsimde ölümler meydana gelmektedir. Bundan başka kasıtsız yaralamalardaki artışlar sebebiyle de bu mevsimde ölümler artmaktadır* (Babayiğit, 2009, s. 179). Nitekim *yoğun sisli hava, yağmur/kar yağışları ve buzlanma gibi sebeplerle kış aylarında meydana gelen ölümlü trafik kazaları* (Uyurca & Atılğan, 2016, ss. 124–125), buna örnek olarak gösterilebilir.

Her ne kadar günümüzde birçok etken, sağlıklı bir yaşam sürmeye engel olsa da bireysel çabalarla hastalıkların ve de ölümlerin önüne kısmen de olsa geçmek mümkündür. Nitekim sıhhatli bir yaşam için; yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenme, fiziksel aktivitenin

artırılması, ideal vücut kilosunun korunması ve tütün kullanılması çok önemlidir. Bunlara dikkat edildiği takdirde; hipertansiyon, diyabet, kanser ve kardiyovasküler hastalıklar (Çakır, 2017, s. 179) ile bunlara bağlı ölümler, önemli ölçüde azaltılabilir.

Kış mevsiminde yaşam alanlarını ısıtamama sebebiyle gerçekleşen ölümleri önleyebilmek için devletin ihtiyaç sahibi ailelere doğal gaz ve kömür yardımında bulunması önem arz etmektedir. Böyle bir yardım, özellikle pandemi süresince ertelenen tüketici talebini karşılamak amacıyla sanayide çarkların hızla dönmeye başladığı bir zamanda ortaya çıkan enerji krizine bağlı olarak doğal gaz ve kömür fiyatlarının hızla yükselişe geçtiği (Küçük, 2021) ve dahası dünyanın en büyük enerji emtiaları ihracatçısı olan Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sebebiyle fosil yakıt fiyatlarında büyük artışların yaşandığı bir dönemde daha da önemli bir hale gelmiştir.

Trafik kazalarına bağlı ölümleri önlemek için de *karayollarının; planlamasının, projelendirilmesinin, inşaatının ve işletmeye açıldıktan sonra da bakımının, bölgelerin iklim şartlarına göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir* (Gürer, 2004, s. 399). Bundan başka sürücülerin de iklim ve hava koşullarına göre gerekli tedbirlerini alarak araçlarını kullanmaları, kaza riskini ve buna bağlı can kayıplarını önemli ölçüde azaltacaktır.

Kış mevsiminde hayatını kaybedenlerin oranının yüksek çıkmasına sebep olan unsurlardan bir diğeri olan evsiz insan ölümlerini azaltabilmek için de devlet tarafından bu kişilerin tespitinin yapılarak merkezi ve yerel yönetimlerce zaruri ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkısı: Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Babayiğit, M. A. (2009). Soğuk ve sağlık riskleri ve korunma. İçinde D. Aslan (Ed.), *Halk Sağlığı ile İlgili Güncel Sorunlar ve Yaklaşımlar* (ss. 179–183). Ankara Tabip Odası.
- Başkaya, Z., & Özkılıç, F. (2017). Türkiye'de doğurganlıkta meydana gelen değişimler (1980–2013). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 404–423.
- Burcu, E., & Akalın, E. (2008). Ölüm olgusu üzerine sosyolojik tartışmalar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 29–54.
- Ceylan, M. A. (2009). Giresun ilinde il dışı göçler ve göç eden nüfusun özellikler. *Uluslararası Giresun ve Doğu Karadeniz Sosyal Bilimler Sempozyumu* (ss. 340–363). Ankara.
- Çakır, B. (2017). Sağlıklı yaşam: Gündelik hayatta karşılaştığımız sağlık risklerini azaltabilir miyiz? *Ankara Medical Journal*, 3, 179–188.
- Dinç, M. (2015). *Bartın Şehir Coğrafyası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta:Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. MEB Yayınları.
- Doğanay, H., & Orhan, F. (2014). Artvin ilinde nüfusun başlıca özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(31), 1–22. [CrossRef]

- Erdem, Z. (2020). İşgücü Piyasası. İçinde D. Demirbaş, V. Bozkurt, S. Yorğun (Eds.), *Covid-19 Pandemisinin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasal Etkileri* (pp. 137–152). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınevi.
- Foucault, M. (2016). *Güvenlik, Toprak, Nüfus (Collège de France Dersleri)* (F. Taylan, Çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Günaydın, D. (2013). Türkiye'de bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesinde kalkınma ajanslarının yeri: İZKA Mali Destek Programları örneği. *DEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 73–101.
- Gürer, N. (2004). Trafikte yol, çevre ve meteorolojik faktörler. *II. Trafik Şurası* (ss. 382–383). Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.
- GYODER (2015). *Balikesir ili yatırım alanları vizyon raporu değerlendirme ve öngörüler*. İstanbul: Gyoder.
- Houweling, T. A., & Kunst, A. E. (2010). Socio-economic inequalities in childhood mortality in low- and middle-income countries: A review of the international evidence. *British Medical Bulletin*, 93(1), 7–26. [CrossRef]
- İçli, T. (2002). Yalnız yaşamak. İçinde Y. Gökçe-Kutsal (Ed.), *Geriatri 2002 Sempozyumu Bildirileri* (ss. 260–265). Hacettepe Üniversitesi.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018)*. Kalkınma Bakanlığı.
- Kaya, M., & Yılmaz, C. (2017). (Yaşlı, mutlu, huzurlu il) Sinop'un nüfus özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22(38), 137–160. [CrossRef]
- Kılavuz, E. (2010). Sağlık harcamalarındaki artış ve temel bakım hizmetleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(29), 173–192.
- Küçük, E. (2021). *En Sevilmeyen Emtia Kömürde Yeni Fiyat Artışları Kapıda*. <https://www.dunya.com/emtia/en-sevilmeyen-emptia-komurde-yeni-fiyat-artislari-kapida-haberi-634995>.
- Odabaşı, E. (2009). *Türkiye'nin Aydınlik Yüzü Kırklareli* (Yayımlanmamış Lisans Bitirme Çalışması). İstanbul Üniversitesi.
- Özen, C. (2012). Ölüm muayenesi. *Journal of Penal Law and Criminology*, 1(2), 69–75.
- Özgür, E. M. (2004). Türkiye'de toplam doğurganlık hızının mekânsal dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 2(2), 1–12.
- Pitte, J. R. (2004). A short cultural geography of death and the dead. *Geo-Journal*, 60(4), 345–351. [CrossRef]
- Şahbaz, H. (2021). 2000 yılı sonrası ülke içi göçlerde Kütahya ilinin yeri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(45), 235–256.
- Şahbaz, H. (2022). Coğrafi bir bakış açısıyla 2001–2020 döneminde Türkiye'deki boşanmalar. *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 21–58.
- Tandoğan, A. (1998). Demografik Temel Kavramlar ve Türkiye Nüfusu. Trabzon: Eser Ofset.
- Taşlıgil, N. (2014). Kastamonu ilinin nüfus gelişimi ve Türkiye nüfus hareketleri içerisinde yeri. *Türk Coğrafya Dergisi*, (28), 215–224.
- TC Resmî Gazete (2013). *Tehlikeli ve Çok Tehlikeli Sınıfta Yer Alan İşlerde Çalıştırılacakların Mesleki Eğitimlerine Dair Yönetmelik (28706)*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/07/20130713-3.htm>
- TÜİK. Doğum İstatistikleri (2020) *Doğum İstatistikleri, 2020*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2020-37229#:~:text=Toplam%20do%C4%9Furgan%C4%B1k%20h%C4%B1z%C4%B1%201%2C76,1%2C76%20C3%A7ocuk%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>.
- TÜİK ADNKS Sonuçları (2022a) *ADNKS Sonuçları*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.
- TÜİK Ölüm İstatistikleri (2022b) *Ölüm İstatistikleri*. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>.
- Tümertekin, E., & Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya*. Çantay.
- Uyurca, Ö., & Atılğan, İ. (2016). Trafik denetiminde coğrafi ve iklimsel koşulların etkilerinin incelenmesi. *Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 2(2), 107–128.
- Wilkins, K. (1995). Causes of death: How the sexes differ. *Health Reports*, 7(2), 33–43.
- Yağan, M., Koçak, U., & Demirel, B. (2018). Ankara'da evsiz ölümleri. *Bulletin of Legal Medicine*, 23(3), 151–155. [CrossRef]
- Yaşar, O. (2011). Edirne ilinin nüfus hareketleri bakımından incelenmesi ve son dönemde göçlere katılanların sosyo-ekonomik nitelikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14(21), 195–220.
- Yılmaz, O. (2002). Burdur ilinde nüfus hareketleri. *SDÜ Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3, 162–180.